

กรมอนามัย
ศูนย์อนามัยที่ 9 นครราชสีมา

ศูนย์อนามัยที่ 9 นครราชสีมา กรมอนามัย

Regional Health Promotion Center 9, Nakhonratchasima

ฝากครรภ์ดี มีคุณภาพ ควรฝากก่อนอายุครรภ์ 12 สัปดาห์

นางอรทัย วงศ์พิกุล
นางสินารณ โรจนานุกูลพงศ์
นางอำพรวรรณ คำรณฤทธิ
คลินิกฝากครรภ์

โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพศูนย์อนามัยที่ 9 นครราชสีมา

การฝากครรภ์เป็นจุดเริ่มต้นแห่งการพัฒนาคุณภาพประชากรเริ่มตั้งแต่อายุในครรภ์ เพื่อการตั้งครรภ์และการคลอดเป็นไปด้วยความราบรื่น มารดาและทารกปลอดภัย ปราศจากภาวะแทรกซ้อนและมีสุขภาพแข็งแรง

องค์การอนามัยโลกได้ศึกษาวิจัยชนิดทดลองแบบสหสถาบันในคลินิกดูแลสตรีตั้งครรภ์ เพื่อเปรียบเทียบการดูแลสตรีตั้งครรภ์ตามมาตรฐานตะวันตกกับการดูแลสตรีตั้งครรภ์แนวใหม่ขององค์การอนามัยโลก ซึ่งจะดูแลสตรีตั้งครรภ์ทั่วไปที่ไม่มีภาวะแทรกซ้อน ผลการศึกษาพบว่าการดูแลสตรีตั้งครรภ์แนวใหม่ไม่เพิ่มความเสี่ยงต่อมารดาและทารก ยังช่วยลดจำนวนครั้งการฝากครรภ์เหลือเพียง 4 ครั้ง จากมาตรฐานที่กำหนดประมาณ 8-12 ครั้ง ลดทรัพยากรที่ไม่จำเป็นของสตรีตั้งครรภ์ อีกทั้งการดูแลสตรีตั้งครรภ์แนวใหม่กับการดูแลตามมาตรฐานเดิมไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ในเรื่องภาวะโลหิตจางอย่างรุนแรง ความดันโลหิตสูงระหว่างตั้งครรภ์ การติดเชื้อระบบทางเดินปัสสาวะ หรือทารกแรกเกิดน้ำหนักน้อย⁽¹⁾

สตรีตั้งครรภ์จะได้รับการประเมินภาวะเสี่ยงโดยใช้ Classifying form ถ้าเป็น High risk จะไม่ใช้การดูแลสตรีตั้งครรภ์แนวใหม่ สตรีตั้งครรภ์ที่ไม่มีความเสี่ยง 18 ข้อ จึงจะได้รับการดูแลตามระบบการดูแลสตรีตั้งครรภ์แนวใหม่ จะนัดหมายการดูแล 4 ครั้ง ครั้งแรกเมื่ออายุครรภ์ 12 สัปดาห์ ครั้งที่ 2 อายุครรภ์ 26 สัปดาห์ ครั้งที่ 3 อายุครรภ์ 32 สัปดาห์ และครั้งที่ 4 อายุครรภ์ 36-38 สัปดาห์ ในแต่ละครั้งของการนัดตรวจจะกำหนดบริการพื้นฐานที่จำเป็นและเป็นประโยชน์ต่อสตรีตั้งครรภ์ มีการคัดกรองปัญหาสุขภาพที่ส่งผลเสียต่อการตั้งครรภ์ทุกครั้งที่มาฝากครรภ์ ให้การรักษาให้การแนะนำให้ตระหนักและเฝ้าระวังปัญหาฉุกเฉินระหว่างตั้งครรภ์และการแก้ไข มีช่องทางในการติดต่อสื่อสารระหว่างผู้ให้และผู้รับบริการ ที่สะดวกรวดเร็ว⁽²⁾

กรมอนามัยจึงได้ดำเนินงานโครงการดูแลสตรีตั้งครรภ์แนวใหม่ตามข้อเสนอแนะขององค์การอนามัยโลก ในบริบทประเทศไทยหรือ ANC คุณภาพ ได้ปรับปรุงประกอบของระบบดูแลสตรีตั้งครรภ์แนวใหม่ที่ไม่มีความเสี่ยงเป็นจำนวน 5 ครั้ง โดยเพิ่มอีกหนึ่งครั้งเมื่ออายุครรภ์ 20 สัปดาห์ เพื่อเป็นการกระตุ้นให้ผู้รับบริการมาดูแลครรภ์อย่างต่อเนื่องพร้อมทั้งเพิ่มกิจกรรมบริการที่สตรีตั้งครรภ์จะได้รับและได้ปรับสมุดบันทึกสุขภาพแม่และเด็กให้เนื้อหาสอดคล้องกับการดำเนินงานต่อไป

ศูนย์อนามัยที่ 9 นครราชสีมา กรมอนามัย

Regional Health Promotion Center 9, Nakhonratchasima

หญิงตั้งครรภ์จะได้รับการประเมินความเสี่ยง ถ้าไม่อยู่ในกลุ่มเสี่ยงจะนัดมาฝากครรภ์ตามนัด จำนวน 5 ครั้งดังตารางต่อไปนี้⁽³⁾

การนัด	อายุครรภ์
ครั้งที่ 1	≤ 12 สัปดาห์
ครั้งที่ 2	18 สัปดาห์ + 2 สัปดาห์
ครั้งที่ 3	26 สัปดาห์ + 2 สัปดาห์
ครั้งที่ 4	32 สัปดาห์ + 2 สัปดาห์
ครั้งที่ 5	38 สัปดาห์ + 2 สัปดาห์

ในเขตนครชัยบุรีนทร์ node MCH board ได้ร่วมกันประชุมเรื่อง การพัฒนาระบบฝากครรภ์คุณภาพ เขตนครชัยบุรีนทร์ เมื่อวันที่ 29 มกราคม 2556 ณ ห้องประชุมรวมใจ อาคารเฉลิมพระเกียรติ ชั้น 9 โรงพยาบาลมหาราชนครราชสีมา สรุปผลการประชุมว่า ในเขตนครชัยบุรีนทร์ให้มีการดำเนินการฝากครรภ์แนวใหม่ หรือฝากครรภ์คุณภาพ โดยจากเดิมนัด 5 ครั้ง เพิ่มเป็น 8 ครั้ง ดังตารางต่อไปนี้

การนัด	อายุครรภ์
ครั้งที่ 1	≤ 12 สัปดาห์
นัดเข้าร่วม กิจกรรมโรงเรียนพ่อแม่ครั้งที่ 1	
ครั้งที่ 2	20 สัปดาห์
ครั้งที่ 3	26 สัปดาห์
ครั้งที่ 4	32 สัปดาห์
นัดเข้าร่วม กิจกรรมโรงเรียนพ่อแม่ครั้งที่ 2	
ครั้งที่ 5	34 สัปดาห์
ครั้งที่ 6	36 สัปดาห์
ครั้งที่ 7	38 สัปดาห์
ครั้งที่ 8	40 สัปดาห์

สาเหตุที่นัดเพิ่มในช่วงอายุครรภ์ 34, 36 และ 40 สัปดาห์ เนื่องจากพบว่ามีความเสี่ยงแทรกซ้อนในช่วงอายุครรภ์นี้ จึงเพิ่มการนัดถึงขั้นและป้องกันภาวะ DFUI โดยมีการคัดกรองเพิ่มตามอายุครรภ์ตามข้อตกลงร่วมกันของเขตบริการสาธารณสุขที่ 9

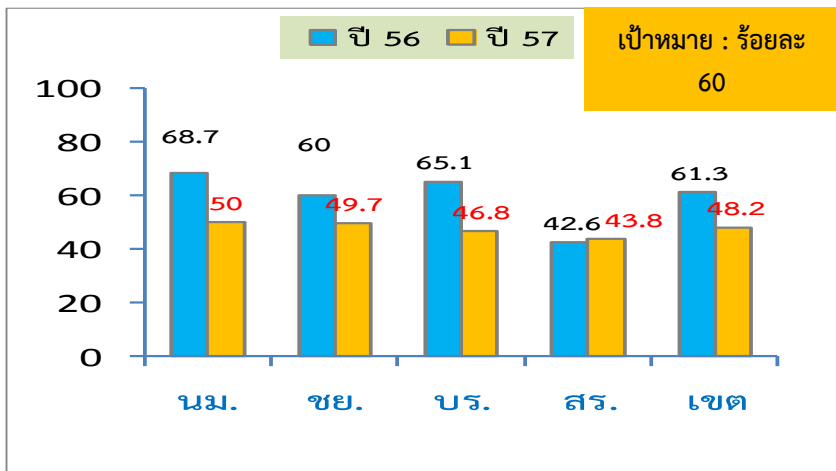

ศูนย์อนามัยที่ 9 นครราชสีมา กรมอนามัย Regional Health Promotion Center 9, Nakhonratchasima

สถานการณ์การฝากครรภ์เขตนครชัยบุรินทร์

คุณภาพบริการฝากครรภ์ดูแลก่อนคลอด เป็นจุดเริ่มต้นสำคัญที่จะช่วยลดความเสี่ยง และภาวะแทรกซ้อนต่างๆ ที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพแม่และทารกในครรภ์ หญิงตั้งครรภ์ฝากครรภ์ครบ 5 ครั้งตามเกณฑ์ จากการสำรวจวิเคราะห์สถานการณ์เร่งด่วน (rapid survey) เขตบริการสุขภาพที่ 9 นครชัยบุรินทร์ ภาพรวมเขต ในปี 2556 และ 2557 ร้อยละ 61.3 และ 48.2 ตามลำดับ จะเห็นได้ว่ามีแนวโน้มลดลงและต่ำกว่าเป้าหมายกรมอนามัย (ร้อยละ 60) เมื่อพิจารณารายจังหวัดพบว่า ในปี 2557 ทุกจังหวัดมีแนวโน้มลดลงยังไม่บรรลุเป้าหมาย โดยจังหวัดสุรินทร์ มีหญิงตั้งครรภ์ฝากครรภ์ครบ 5 ครั้งน้อยที่สุด ร้อยละ 43.8 รองลงมาคือ จังหวัดบุรีรัมย์ ชัยภูมิและนครราชสีมา ร้อยละ 46.8, 49.7 และ 50 ตามลำดับ

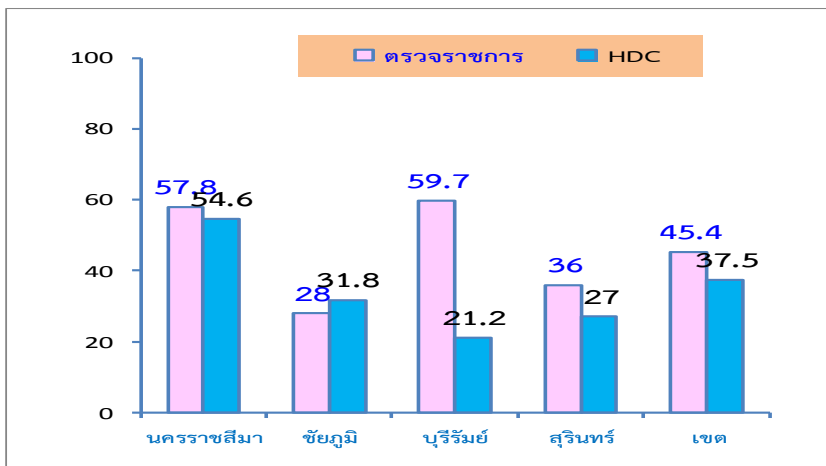
หญิงตั้งครรภ์ฝากครรภ์ครบ 5 ครั้ง ตามเกณฑ์

n : ปี 56 = 300

n : ปี 57 = 6,650

ที่มา : Rapid Survey ปี 55 - 57

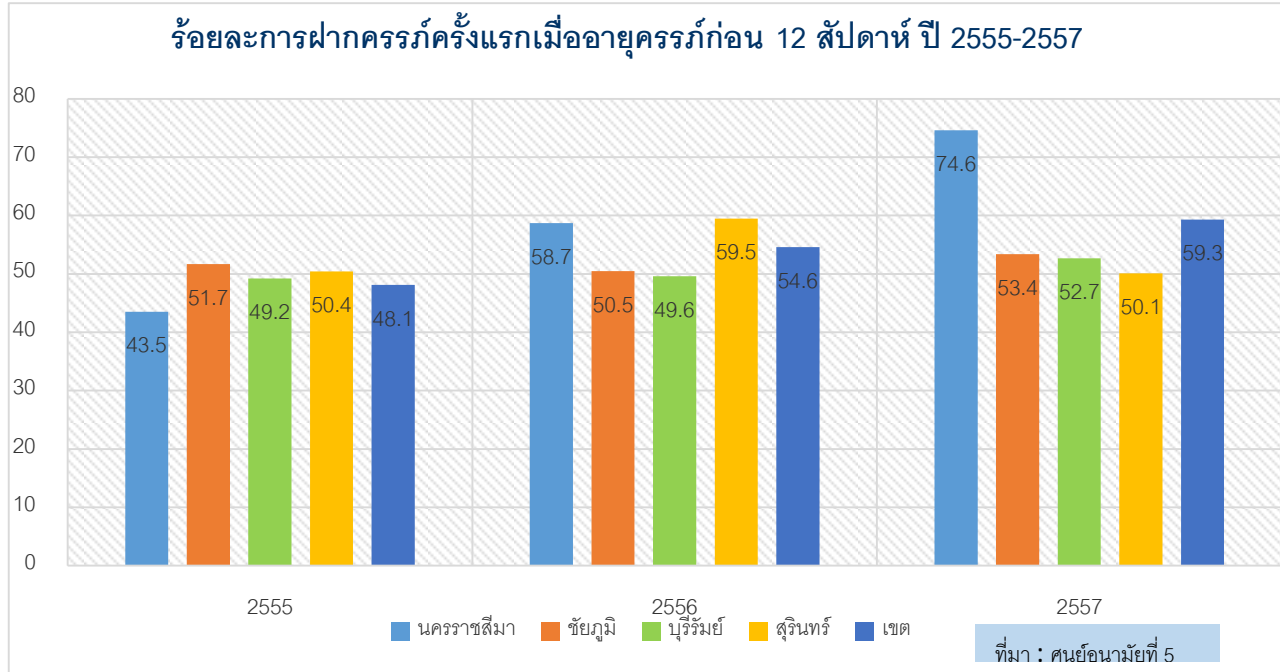

ที่มา : การตรวจราชการ รอบ 2/58 , HDC

ศูนย์อนามัยที่ 9 นครราชสีมา กรมอนามัย Regional Health Promotion Center 9, Nakhonratchasima

การฝากครรภ์ที่มีคุณภาพ ควรฝากครรภ์ทันทีเมื่อทราบว่าตั้งครรภ์หรือฝากครรภ์ก่อน 12 สัปดาห์ จากสถานการณ์การฝากครรภ์ครั้งแรกเมื่ออายุครรภ์ก่อน 12 สัปดาห์ ภาพเขตมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น จากร้อยละ 54.6 ในปี 2556 เป็นร้อยละ 59.8 ในปี 2557 แต่ยังคงต่ำกว่าเป้าหมายกรมอนามัย (ร้อยละ 60) เมื่อพิจารณารายจังหวัดพบว่าเกือบทุกจังหวัดยังไม่บรรลุเป้าหมาย ยกเว้นจังหวัดนครราชสีมา ร้อยละ 74.6

จากการสำรวจวิเคราะห์สถานการณ์เร่งด่วน ปี 2555-2557 (rapid survey) เขตบริการสุขภาพที่ 9 นครชัยบุรินทร์ พบหญิงตั้งครรภ์ฝากครรภ์ครั้งแรกเมื่ออายุครรภ์ก่อน 12 สัปดาห์ ในปี 2555-2557 ร้อยละ 53.6, 65.7, 57.1 ตามลำดับ ซึ่งสอดคล้องกับรายงานระดับเขตข้างต้นของข้อมูลศูนย์อนามัยที่ 5 นครราชสีมา

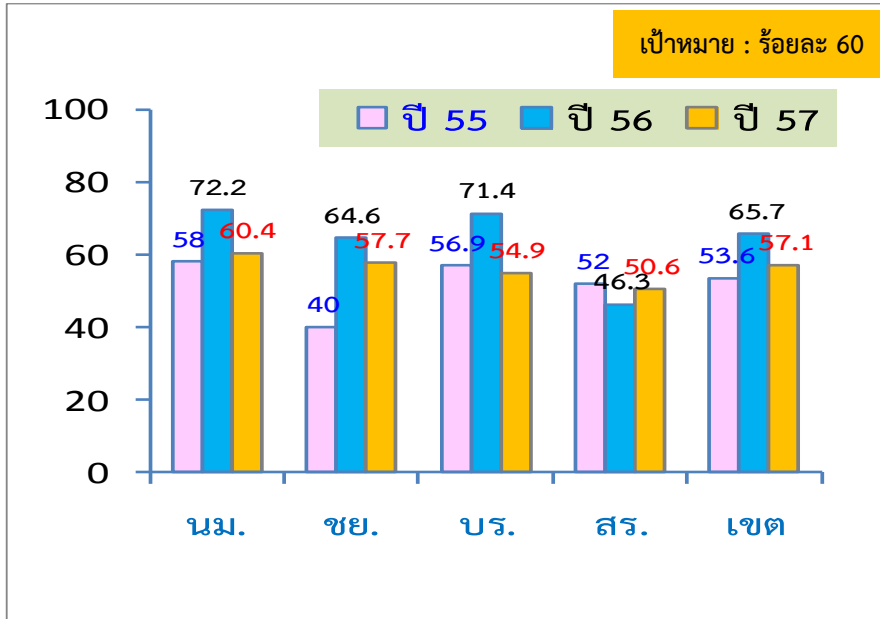

กรมอนามัย
ศูนย์อนามัยที่ 9 นครราชสีมา

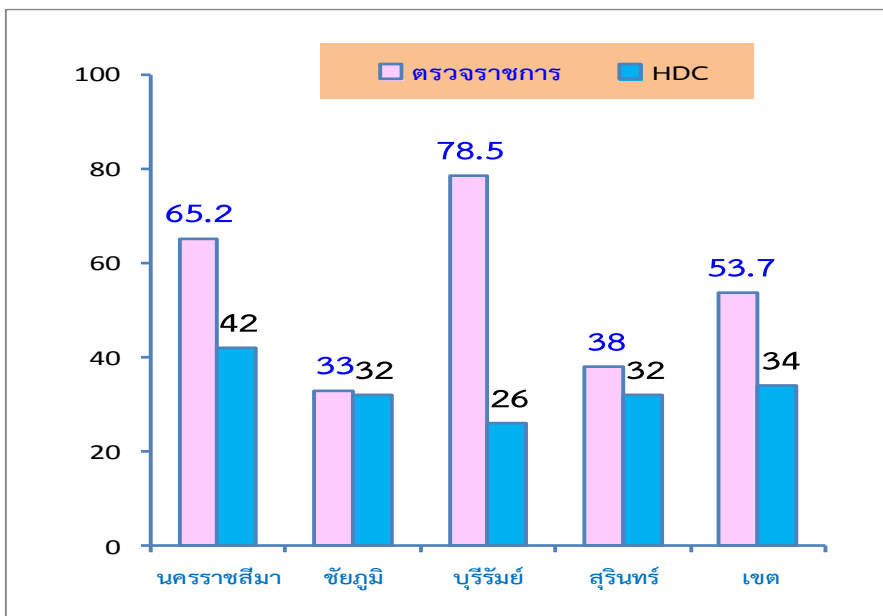
ศูนย์อนามัยที่ 9 นครราชสีมา กรมอนามัย

Regional Health Promotion Center 9, Nakhonratchasima

ที่มา : Rapid Survey ปี 55 - 57

หญิงตั้งครรภ์ฝากครรภ์ครั้งแรกเมื่ออายุครรภ์ก่อน 12 สัปดาห์

ที่มา : การตรวจราชการ รอบ 2/58 , HDC

กรมอนามัย
ศูนย์อนามัยที่ 9 นครราชสีมา

ศูนย์อนามัยที่ 9 นครราชสีมา กรมอนามัย

Regional Health Promotion Center 9, Nakhonratchasima

เมื่อนำข้อมูลจากการสำรวจวิเคราะห์สถานการณ์เร่งด่วน (rapid survey) ข้อมูลตรวจราชการ และข้อมูลจาก HDC มาเปรียบเทียบกับ พบว่าข้อมูลจากการสำรวจวิเคราะห์สถานการณ์เร่งด่วน (rapid survey) และข้อมูลตรวจราชการจะใกล้เคียงกันเกือบทุกจังหวัด แต่มีจังหวัดชัยภูมิที่ข้อมูลลดลง เมื่อดูข้อมูลจาก HDC พบว่าข้อมูลยังไม่ตรงกับความเป็นจริง การลงข้อมูลยังเป็นปัญหาในพื้นที่ เป็นข้อมูลที่ได้มาจากการตั้งข้อมูล 43 แห่ง ในโปรแกรม HosXp ดังนั้นควรมีมาตรฐานการตรวจสอบ การบันทึกข้อมูลควรบันทึกข้อมูลให้ครบถ้วนถูกต้อง ในแต่ละพื้นที่เพื่อจะได้ข้อมูลที่เป็นจริงและน่าเชื่อถือต่อไป

ระบบบริการฝากครรภ์คุณภาพ

ระบบบริการฝากครรภ์คุณภาพของกระทรวงสาธารณสุข (ANC คุณภาพ) หมายถึง การจัดระบบบริการในการดูแลสุขภาพหญิงตั้งครรภ์และทารกในครรภ์ ที่พิสูจน์แล้วว่าเป็นประโยชน์ต่อหญิงตั้งครรภ์และทารกในครรภ์ เป็นการบริการฝากครรภ์ในหญิงตั้งครรภ์รายปกติที่ไม่มีความเสี่ยง โดยผ่านการคัดกรองและประเมินความเสี่ยง พร้อมได้รับความรู้ตามมาตรฐานโรงเรียนพ่อแม่ ชักประวัติ ตรวจร่างกาย ตรวจทางห้องปฏิบัติการ ได้รับวิตามินตามสิทธิประโยชน์ ประกอบด้วย ⁽³⁾

1. การตั้งครรภ์ร้อยละ 50-80 จะไม่มีความเสี่ยงสูง เมื่อมาฝากครรภ์ครั้งแรกจึงแนะนำให้มาฝากครรภ์ตั้งแต่นั้นๆ คือก่อน 12 สัปดาห์ จะได้รับการชักประวัติอย่างถี่ถ้วนครอบคลุมปัญหาความรุนแรงในครอบครัว ค้นหาปัญหาที่อาจเกิดขึ้นได้ เพื่อประเมินความเสี่ยงต่างๆในครั้งแรกที่มาฝากครรภ์ ชักประวัติ การตั้งครรภ์ในอดีต การตั้งครรภ์ในปัจจุบัน โรคทางอายุรกรรม เช่น เบาหวาน โรคหัวใจ สารเสพติด สุรา การสูบบุหรี่ ความพร้อมในการตั้งครรภ์และการเลี้ยงดูบุตร

2. คัดกรองความเสี่ยงหญิงตั้งครรภ์ เพื่อแยกหญิงตั้งครรภ์ที่ไม่มีภาวะเสี่ยงหรือมีภาวะเสี่ยง ถ้ามีความเสี่ยงให้ส่งต่อแพทย์เพื่อดูแลเฉพาะ (Case management)

3. ตรวจคัดกรองและตรวจยืนยันเมื่อมีข้อบ่งชี้ โรคถ่ายทอดทางพันธุกรรม ได้แก่ โรคธาลัสซีเมีย ดาวน์ซินโดรม ภาวะพร่องไทรอยด์แต่กำเนิด คัดกรองเบาหวาน

4. ตรวจอนามัยในช่องปาก ตรวจร่างกายทั่วไป ตรวจอัลตราซาวด์ ตรวจครรภ์: ประเมินอายุครรภ์

5. การตรวจทางห้องปฏิบัติการโดยสมัครใจ (Hct, CBC, VDRL, Albumin/Sugar, HBsAg, ชาติสซีเมีย, เอ็ดส์) และแจ้งผลเลือดแก่หญิงตั้งครรภ์/สามี พร้อมทั้งให้การปรึกษาเกี่ยวกับผลการตรวจเลือด

6. การตรวจปัสสาวะโดยใช้ Multiple dipstick Test เพื่อคัดกรองภาวะ Asymptomatic bacteriuria ตรวจภายในเพื่อตรวจความผิดปกติและการติดเชื้อในช่องคลอด (โดยใช้ Speculum หากหญิงตั้งครรภ์สมัครใจและไม่มีข้อห้าม)

7. ฉีดวัคซีนป้องกันโรคคอตีบบาดทะยัก

8. ประเมินพฤติกรรมการบริโภคอาหาร แจ้งและอธิบายผลการประเมิน ให้คำแนะนำการบริโภคอาหาร และจ่ายยาเม็ดเสริมไอโอดีน ธาตุเหล็ก และโฟเลทในหญิงตั้งครรภ์ตลอดการตั้งครรภ์ และควรให้ Folic acid ขนาด 400 ไมโครกรัมต่อวัน ตั้งแต่อ่อนตั้งครรภ์จนถึงอายุครรภ์ 12 สัปดาห์ เพื่อลด Neural tube defect ของทารก ⁽²⁾

9. การให้ความรู้ตามมาตรฐานโรงเรียนพ่อแม่รายกลุ่ม พร้อมข้อเสนอแนะที่หญิงตั้งครรภ์จะนำไปเฝ้าระวังภาวะแทรกซ้อนได้ด้วยตนเอง

10. จัดให้มีช่องทางติดต่อระหว่างผู้รับบริการกับเจ้าหน้าที่สาธารณสุข/หน่วยบริการที่ฝากครรภ์ ได้ 24 ชั่วโมง เพื่อให้การช่วยเหลือในภาวะฉุกเฉินอย่างทันที่

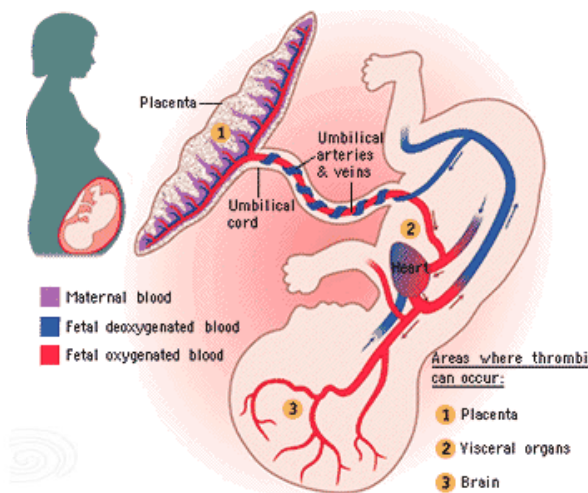
การฝากครรภ์ที่ดีมีคุณภาพควรฝากครรภ์ก่อน 12 สัปดาห์

การฝากครรภ์ครั้งแรกก่อนอายุครรภ์ 12 สัปดาห์ มีความสำคัญเพราะเป็นการค้นหาภาวะเสี่ยงด้านมารดาที่ส่งผลต่อทารกในครรภ์ทั้งด้านร่างกายและจิตใจ การฝากครรภ์อย่างต่อเนื่องจะช่วยลดความเสี่ยงที่จะเกิดแก่ทารกในครรภ์ ทำให้มารดาและทารกมีสุขภาพแข็งแรง จึงควรพบแพทย์เพื่อฝากครรภ์ทันทีที่ทราบว่าตั้งครรภ์

ทำไมต้องฝากครรภ์ก่อน 12 สัปดาห์

ไอโอดีนมีผลต่อพัฒนาการทางด้านสมองของทารกในครรภ์

ช่วงชีวิตที่กำลังมีการพัฒนาของสมองเป็นช่วงที่วิกฤตที่สุด คือเมื่อตัวอ่อนอายุ 8 สัปดาห์จนถึงช่วงอายุ 3 ปี หลังคลอดการพัฒนาและเจริญเติบโตของสมองของตัวอ่อนในครรภ์และทารกแรกเกิด จำเป็นต้องรับไทรอยด์ฮอร์โมนที่เพียงพอจากมารดา ไอโอดีนที่แม่ได้รับจากอาหาร จะถูกนำไปสร้างไทรอยด์ฮอร์โมน และไทรอยด์ฮอร์โมนจากแม่จะถูกส่งไปยังตัวอ่อนที่อยู่ในครรภ์ โดยผ่านทาง placenta

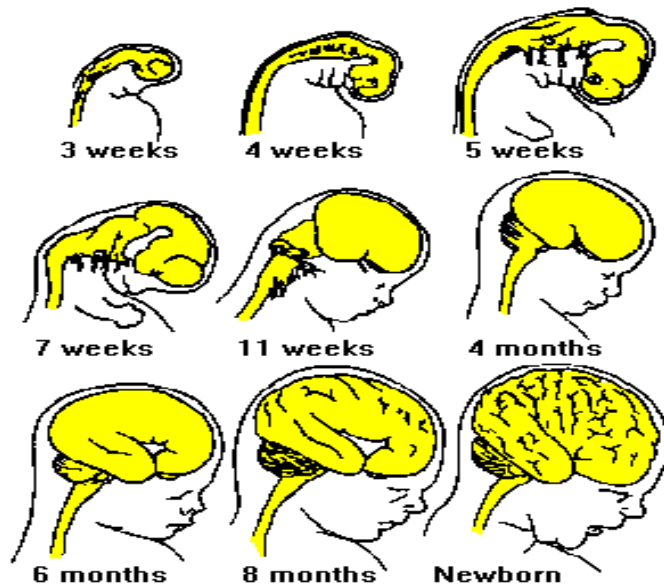
ไทรอยด์ฮอร์โมนที่ตัวอ่อนในครรภ์ได้รับจะไปควบคุมการพัฒนาสมองและการเจริญเติบโตของตัวอ่อนในครรภ์

กรมอนามัย
ศูนย์อนามัยที่ 9 นครราชสีมา

ศูนย์อนามัยที่ 9 นครราชสีมา กรมอนามัย

Regional Health Promotion Center 9, Nakhonratchasima

การขาดไทรอยด์ฮอร์โมนในระยะตัวอ่อนในครรภ์ เป็นผลมาจากการขาดสารไอโอดีนในมารดา การเจริญเติบโตของตัวอ่อนในครรภ์ ต้องพึ่งไทรอยด์ฮอร์โมนที่มาจากมารดา ถ้ามารดาไม่ได้รับสารไอโอดีนอย่างเพียงพอ ก็ไม่สามารถสร้างไทรอยด์ฮอร์โมน ซึ่งเป็นสารสำคัญยิ่งของการพัฒนาสมองได้อย่างเพียงพอ สมองของตัวอ่อนในครรภ์จะเสียหาย ลูกที่ออกมาจะเป็นโรคเอ๋อ แต่ถ้าขาดไอโอดีนรุนแรงอาจจะแท้งหรือลูกออกมาพิการได้ซึ่งสอดคล้องกับสถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข ปี 2552 พบว่าไอคิวเด็กไทยเฉลี่ย 91 จุด ในขณะที่มาตรฐานสากลอยู่ที่ 90-110 จุด ซึ่งไอคิวเด็กไทยอยู่ในมาตรฐานขั้นต่ำสุด ในส่วนของหญิงตั้งครรภ์ พบว่าร้อยละ 60 มีระดับไอโอดีนในปัสสาวะต่ำกว่า 150 ไมโครกรัม/ลิตร โดยตัวเลขรวมสูงกว่าเกณฑ์ที่องค์การอนามัยโลกกำหนดคือไม่เกินร้อยละ 50 ซึ่งการขาดไอโอดีนจะทำให้ทารกที่คลอดมาเสี่ยงพิการและเสี่ยงปัญญาอ่อนหากขาดรุนแรง⁽⁴⁾

สำนักโภชนาการ กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุขได้จัดทำหนังสือ “แนวทางการดำเนินงานการควบคุมและป้องกันโรคขาดสารไอโอดีน” มีนโยบายใช้เกลือเสริมไอโอดีนถ้วนหน้า และให้หญิงตั้งครรภ์ทุกคนได้รับ “ยาเม็ดเสริมไอโอดีน คือ Triferdine 150 ประกอบด้วยไอโอดีน 150 ไมโครกรัม ธาตุเหล็ก 60.81 มิลลิกรัมในรูปของ Ferrous Fumarate 185 มิลลิกรัม และโฟเลต 400 ไมโครกรัม ใช้ในหญิงตั้งครรภ์ทั่วไป⁽⁵⁾

ศูนย์อนามัยที่ 9 นครราชสีมา กรมอนามัย

Regional Health Promotion Center 9, Nakhonratchasima

“ทารกพิการแต่กำเนิด” เพราะแม่ท้องขาด “โฟเลต”

“ความพิการแต่กำเนิด” นอกจากสาเหตุจากพันธุกรรมแล้วยังมาจากได้รับสารอาหารที่ไม่เพียงพออีกด้วย นายแพทย์กุลเสถียร ศักดิ์พิชัยสกุล นายแพทย์ประจำสถาบันสุขภาพเด็กแห่งชาติมหาราชินี (รพ.เด็ก) กล่าวว่า “เด็กแรกเกิดในประเทศไทยจะประสบภาวะพิการแต่กำเนิดถึงร้อยละ 3 - 4 ไม่ว่าจะเป็นอาการดาวน์ซินโดรม โรคปากแหว่งเพดานโหว่ แขนขาพิการแต่กำเนิด โดยเฉพาะภาวะหลอดประสาทไม่ปิดที่มักทำให้เกิดความพิการทางร่างกายที่รุนแรงจนถึงขั้นเสียชีวิต ซึ่งสาเหตุของความพิการดังกล่าวเกิดจากหลายสาเหตุประกอบกัน เช่น สาเหตุจากพันธุกรรม โรคประจำตัวของมารดาโดยเฉพาะโรคเบาหวาน สิ่งแวดล้อมเป็นพิษ สารเคมี อาหาร หรือ ยาบางชนิด ในระหว่างตั้งครรภ์ รวมถึงภาวะขาดสารอาหารที่จำเป็นขณะตั้งครรภ์ โดยเฉพาะ โฟเลต หรือ วิตามินโฟลิก

โฟเลต หรือ วิตามินโฟลิก เป็นสารอาหารที่สำคัญในการสร้างเซลล์ต้นกำเนิดของทารก นับตั้งแต่ช่วงเริ่มปฏิสนธิจนกลายเป็นตัวอ่อน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วง 28 วันแรก หลังจากปฏิสนธิ ที่เป็นช่วงของการสร้างระบบประสาท ทั้งสมองและกระดูกสันหลัง รวมถึงระบบอวัยวะทุกส่วนของร่างกาย การรับประทานโฟเลตที่ถูกต้องจะต้องรับประทานอย่างน้อย 1 ถึง 2 เดือนก่อนการตั้งครรภ์ จึงจะสามารถป้องกันการพิการแต่กำเนิดได้อย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุด และควรรับประทานโฟเลต ขนาด 400 ไมโครกรัม หรือวันละ 1 เม็ด ต่อเนื่องกันเพื่อให้มีระดับโฟเลตภายในร่างกายอยู่ในระดับที่พอเหมาะต่อการเติบโตของตัวอ่อน **รวมถึงรับประทานต่อเนื่องไปถึงช่วง 3 เดือนแรกของการตั้งครรภ์ด้วย** ซึ่งจากผลวิจัยพบว่าการรับประทานโฟเลตก่อนตั้งครรภ์ สามารถลดสาเหตุความพิการแต่กำเนิดจากภาวะหลอดประสาทไม่ปิดได้ ร้อยละ 70

ทั้งนี้ร่างกายมนุษย์ไม่สามารถผลิตโฟเลตเองได้ จำเป็นต้องได้รับจากการรับประทาน ทั้งประเภทยา และอาหารทั่วไป พบมากในอาหารจำพวกตับ ผักใบเขียว เช่น ผักคะน้า ผักโขม ดอกกุยช่าย ผักกาดหอม และผลไม้สด เป็นต้น นอกจากการรับประทานอาหารที่มีประโยชน์แล้ว การเตรียมความพร้อมในการตั้งครรภ์ ไม่ว่าจะเป็นตรวจสุขภาพและการตรวจหาความเสี่ยงทางพันธุกรรมต่างๆทั้งคุณพ่อและคุณแม่ รวมถึงการฝากครรภ์ตั้งแต่นั้่นๆ ก่อนอายุครรภ์ 12 สัปดาห์ ช่วยให้ทีมแพทย์สามารถวินิจฉัยได้อย่างรวดเร็วตั้งแต่ทารกอยู่ในครรภ์ ได้อย่างเหมาะสม เพื่อป้องกันภาวะพิการแต่กำเนิดได้ดีที่สุดอีกด้วย⁽⁶⁾ ศาสตราจารย์แพทย์หญิง ดวงฤดี วัฒนศิริชัยกุล หัวหน้าหน่วยเวชพันธุศาสตร์ ภาควิชากุมารเวชศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์โรงพยาบาลรามาธิบดี มหาวิทยาลัยมหิดล กล่าวไว้ว่า **ความพิการแต่กำเนิดมีทั้งแบบที่ป้องกันได้และป้องกันไม่ได้ทั้งนี้การป้องกันความพิการแต่กำเนิดควรทำตั้งแต่ก่อนตั้งครรภ์ หรือทำโดยเร็วที่สุดเมื่อตั้งครรภ์ ก่อนอายุครรภ์ 12 สัปดาห์ ความพิการที่สามารถป้องกันได้ ตั้งแต่ก่อนตั้งครรภ์แม้จะป้องกันไม่ได้ 100 เปอร์เซ็นต์ ได้แก่**

- ปากแหว่งเพดานโหว่ ชนิดที่ไม่มีความพิการของอวัยวะอื่นร่วมด้วย สถิติการเกิดประมาณ 1 ใน 800 ของทารกแรกเกิด (ทารกเกิดใหม่เฉลี่ยปีละ 700,000 คน)
- หลอดประสาทไม่ปิด (ไม่มีกะโหลกศีรษะ กระดูกสันหลังไม่ปิด) ชนิดที่ไม่มีความพิการของอวัยวะอื่นร่วมด้วย สถิติการเกิดประมาณ 1 ใน 1,000 ของทารกแรกเกิด **ป้องกันได้โดย** กินโฟเลต 400 ไมโครกรัม (0.4 มิลลิกรัม) ต่อวัน ตั้งแต่ก่อนตั้งครรภ์ 1 เดือนจนถึงตั้งครรภ์ครบ 3 เดือนแรก และเมื่อฝากจะได้รับวิตามินที่มีโฟเลต ธาตุเหล็ก

ศูนย์อนามัยที่ 9 นครราชสีมา กรมอนามัย Regional Health Promotion Center 9, Nakhonratchasima

แคลเซียมไอโอดีนและอื่นให้กินต่อจนตลอด ในกรณีแม่ตั้งครรภ์ที่ไม่มีประวัติครอบครัวมาก่อน ถ้าป้องกันตามคำแนะนำจะสามารถป้องกันความพิการได้ ร้อยละ 30-50 แต่ถ้าเป็นกรณีแม่ตั้งครรภ์ที่มีประวัติครอบครัวเสี่ยงสูง การป้องกันตามคำแนะนำจะป้องกันความพิการแต่กำเนิดได้ ร้อยละ 50-70 ⁽⁷⁾

การฝากครรภ์ก่อนอายุครรภ์ 12 สัปดาห์ ยังมีความสำคัญในการตรวจคัดกรองเพื่อหาความผิดปกติของทารกตั้งแต่ในครรภ์ เพื่อการรักษาหรือมีทางเลือกในการตั้งครรภ์ต่อหรืออายุติการตั้งครรภ์ ได้แก่

1. การตรวจคัดกรองโรคธาลัสซีเมีย เพื่อควบคุมและป้องกันการเกิดโรคธาลัสซีเมียที่รุนแรง จากการศึกษาของ ดร.ยุพิน ใจแปง ได้ศึกษาเกี่ยวกับประสิทธิผลโครงการป้องกันและควบคุมโรคธาลัสซีเมีย จังหวัดนครราชสีมา พบว่าหญิงตั้งครรภ์มาฝากครรภ์ก่อน 12 สัปดาห์ ร้อยละ 49.7 และฝากครรภ์ช้ากว่า 12 สัปดาห์ ร้อยละ 50.3 การที่หญิงตั้งครรภ์มาฝากครรภ์ช้า ทำให้ไม่ได้รับการตรวจคัดกรองโรคธาลัสซีเมียและการวินิจฉัยก่อนคลอดซึ่งเสี่ยงต่อการมีบุตรเป็นโรคธาลัสซีเมียชนิดรุนแรง ⁽⁸⁾
2. การตรวจคัดกรองภาวะดาวน์ ซินโดรม (Down Syndrome) ในกรณีที่มีภาวะเสี่ยง
3. การตรวจคัดกรองหาภาวะการติดเชื้อในหญิงตั้งครรภ์ เช่น Asymptomatic bacterial vaginosis , Asymptomatic bacteriuria, เชื้อ HIV, โรคซิฟิลิส
4. การตรวจคัดกรองเบาหวานขณะตั้งครรภ์ ภาวะเบาหวานขณะตั้งครรภ์ พบได้ค่อนข้างบ่อย คือ ประมาณร้อยละ 1-14 ของสตรีตั้งครรภ์ ถ้าพบเบาหวานมีโอกาสเสี่ยงต่อการเกิดภาวะแทรกซ้อนขณะตั้งครรภ์ได้ โดยส่งผลกระทบต่อทั้งมารดา (เช่น ภาวะความดันโลหิตสูง บาดเจ็บต่อช่องทางคลอด ภาวะเบาหวานในอนาคต) และทารกในครรภ์ (เช่น ภาวะน้ำตาลในเลือดต่ำในทารกแรกเกิด ภาวะทารกแรกเกิดน้ำหนักเกินมาตรฐาน ภาวะทารกเสียชีวิตในครรภ์) ⁽⁹⁾

ปัจจัยที่มีผลต่อการมาฝากครรภ์

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ในด้านปัจจัยที่มีผลต่อการมาฝากครรภ์ ได้แก่ ปัจจัยด้านการรับรู้ของหญิงตั้งครรภ์ที่ไม่ทราบว่าตนเองตั้งครรภ์ หรือการที่ไม่มีอาการของคนตั้งครรภ์ เช่น เวียนศีรษะ คลื่นไส้ จึงคิดว่าตนเองไม่ได้ตั้งครรภ์ ทำให้มาฝากครรภ์ช้า ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ เอื้อมพร ราชภูติ และคณะ ⁽¹⁰⁾ พบว่าการรับรู้ของหญิงตั้งครรภ์ที่ไม่ได้มารับบริการฝากครรภ์ตามเกณฑ์ เกิดจากการรับรู้ของหญิงตั้งครรภ์ที่คิดว่าตนเองสบายดีและยังสามารถทำงานได้ตามปกติ การขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการฝากครรภ์ ไม่ทราบว่าตนเองตั้งครรภ์ ไม่ได้วางแผนการตั้งครรภ์ และไม่ทราบว่าตนเองตั้งครรภ์เนื่องจากรอบเดือนที่ไม่สม่ำเสมอ สอดคล้องกับการศึกษาของ เตือนเพ็ญ ศิลปะอนันต์ ⁽¹¹⁾ พบว่าการมาฝากครรภ์ช้า เนื่องจากไม่ทราบว่าตนเองตั้งครรภ์ นอกจากนี้การไม่ตระหนักถึงความสำคัญของการมาฝากครรภ์เร็ว เนื่องจากการขาดความรู้เรื่องประโยชน์ของการฝากครรภ์เร็ว หรือการไม่รู้ว่าเมื่อใดควรมาฝากครรภ์ ทำให้มาฝากครรภ์ครั้งแรกช้ากว่า 12 สัปดาห์

ปัจจัยด้านเศรษฐกิจก็มีผลต่อระยะเวลาที่มาฝากครรภ์ครั้งแรก จากการศึกษาของ เตือนเพ็ญ ศิลปะอนันต์ ⁽¹¹⁾ พบว่าปัจจุบันนี้ การฝากครรภ์ไม่มีค่าใช้จ่ายจากระบบบริการ แต่ยังมีค่าใช้จ่ายแฝงที่ทำให้หญิงตั้งครรภ์ไม่สามารถมารับบริการฝากครรภ์ได้เร็ว เช่น ค่าเดินทาง รวมถึงการขาดรายได้ของสามีเมื่อหยุดงานเพื่อพาหญิงตั้งครรภ์มาฝากครรภ์ สอดคล้องกับการศึกษา กนกวรรณ ใจพิงค์ ⁽¹²⁾ ที่พบว่าปัจจัยที่ทำให้หญิงตั้งครรภ์มาฝากครรภ์ช้า ได้แก่ ปัญหาด้านการเงินและความยากจน เป็นสิ่งสำคัญที่มีผลต่อการมาฝากครรภ์

ศูนย์อนามัยที่ 9 นครราชสีมา กรมอนามัย

Regional Health Promotion Center 9, Nakhonratchasima

การฝากครรภ์เป็นหนึ่งในบริการอนามัยแม่และเด็ก เพื่อให้การส่งเสริมสุขภาพและเฝ้าระวังภาวะแทรกซ้อนอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่เริ่มตั้งครรภ์จนกระทั่งคลอด องค์การอนามัยโลกและกระทรวงสาธารณสุขได้กำหนดให้หญิงตั้งครรภ์ที่ได้รับบริการฝากครรภ์คุณภาพอย่างน้อย 5 ครั้ง จากบุคลากรทางการแพทย์และสาธารณสุข และควรมาฝากครรภ์ครั้งแรกก่อน 12 สัปดาห์⁽¹⁾ เพื่อลดปัญหาภาวะแทรกซ้อนและอัตราการตายของมารดาและทารก การฝากครรภ์ซ้ำมีผลต่อสุขภาพแม่และเด็ก เนื่องจากการที่หญิงตั้งครรภ์ได้รับการประเมินความเสี่ยงและการดูแลตามมาตรฐานฝากครรภ์ซ้ำ ซึ่งจะส่งผลให้เกิดภาวะเสี่ยงและภาวะแทรกซ้อนต่างๆ ทั้งในระยะตั้งครรภ์, ระยะคลอด, หลังคลอด อันจะส่งผลต่อสุขภาพของแม่และเด็กในระยะยาว

เอกสารอ้างอิง

1. WHO Antenatal Care Randomized Trail: Manual for the Implementation of the new modle. [Internet].2002. [cited 2015 Oct 18]. Available from:URL:http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/42513/1/WHO_RHR_01.30.pdf
2. สำนักส่งเสริมสุขภาพกรมอนามัย.โครงการดูแลสตรีตั้งครรภ์แนวใหม่ตามคำแนะนำขององค์การอนามัยโลกในบริบทประเทศไทย.พิมพ์ครั้งที่2. โรงพิมพ์พระพุทธศาสนาแห่งชาติ.2557
3. สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข. แผนยุทธศาสตร์สุขภาพกระทรวงสาธารณสุข ด้านส่งเสริมสุขภาพและป้องกันโรค ปิงบประมาณ พ.ศ.2557 (5 Flagship Projects).[อินเทอร์เน็ต].2557.สำนักปลัดกระทรวงสาธารณสุข. [เข้าถึงเมื่อ 26 ต.ค.2558] เข้าถึงได้จาก <http://www.anamai.moph.go.th/download.pdf>
4. มารู้อักไอโอดีนกันดีกว่า.).[อินเทอร์เน็ต]. [เข้าถึงเมื่อ 16 ต.ค.2558]. เข้าถึงได้จาก <http://www.il.mahidol.ac.th/e-media/iodine/chapter1/iodine.html>
5. สำนักโภชนาการ กรมอนามัย.แนวทางการดำเนินงานการควบคุมและป้องกันโรคขาดสารไอโอดีน สำหรับเจ้าหน้าที่สาธารณสุข. โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.2554
6. ทารกพิการแต่กำเนิดเพราะแม่ท้องขาดโฟเลต).ศูนย์จัดหาทุนอาคารเฉลิมพระเฉลิมพระเกียรติ 80 พรรษามหาราชนิ มูลนิธิโรงพยาบาลเด็ก [อินเทอร์เน็ต]. [เข้าถึงเมื่อ 20 ต.ค.2558]. เข้าถึงได้จาก www.rakluke.com/babytoddler/ทารกพิการแต่กำเนิด
7. ดวงฤดี วัฒนศิริชัยกุล.ป้องกันลูกพิการแต่กำเนิดพ่อแม่ทำได้แค่ไหน.[อินเทอร์เน็ต]. [เข้าถึงเมื่อ 2 พ.ย 2558]. เข้าถึงได้จาก www.geneticrama.com/protection.pdf
8. ยุพิน ไฉ่แปง.ประสิทธิผลโครงการป้องกันและควบคุมโรคธาลัสซีเมีย จังหวัดนครราชสีมา. 2557. Report No. : SBN 978-616-11-2255-3
9. นิสารัตน์ พิทักษ์วัชระ. การคัดกรองในระหว่างตั้งครรภ์. ในวิทยา ถิฐาพันธ์, พจนีย์ ผดุงเกียรติวัฒนา, กติกา นวพันธ์, ณัฐฉิณี ศรีสันติโรจน์. เวชศาสตร์ปริกำเนิด คัดกรอง ป้องกันและส่งเสริม.กรุงเทพฯ:ยูเนี่ยน ครีเอชั่น จำกัด; 2554. หน้า 61-66.
10. เอี่ยมพร ราชภูติ. การวิเคราะห์สถานการณ์การฝากครรภ์ไม่ครบตามเกณฑ์ของหญิงตั้งครรภ์โรงพยาบาลระนอง. [อินเทอร์เน็ต].2554. [เข้าถึงเมื่อ 30 ต.ค. 2558] เข้าถึงได้จาก <https://www.tcithaijo.org/index.php/cmunursing/article/viewFile/7483/6468>.
11. เดือนเพ็ญ ศิลปะอนันต์. ทำไมจึงมาฝากครรภ์ : ทิศนะของหญิงตั้งครรภ์โรงพยาบาลบางกรวย จังหวัดนนทบุรี.[อินเทอร์เน็ต]. 2557. [เข้าถึงเมื่อ 30 ต.ค.2558] เข้าถึงได้จาก <http://www.ayhosp.go.th/ayh/images/Knowledge/JOMAT/JOMAT-Y04v02S04.pdf>
12. กนกวรรณ ใจพิงค์. ปัจจัยที่สัมพันธ์ต่อการฝากครรภ์ล่าช้าในหญิงตั้งครรภ์ที่มารับบริการ ณ โรงพยาบาลลำพูน. [การศึกษาอิสระปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต]. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่;2554.

